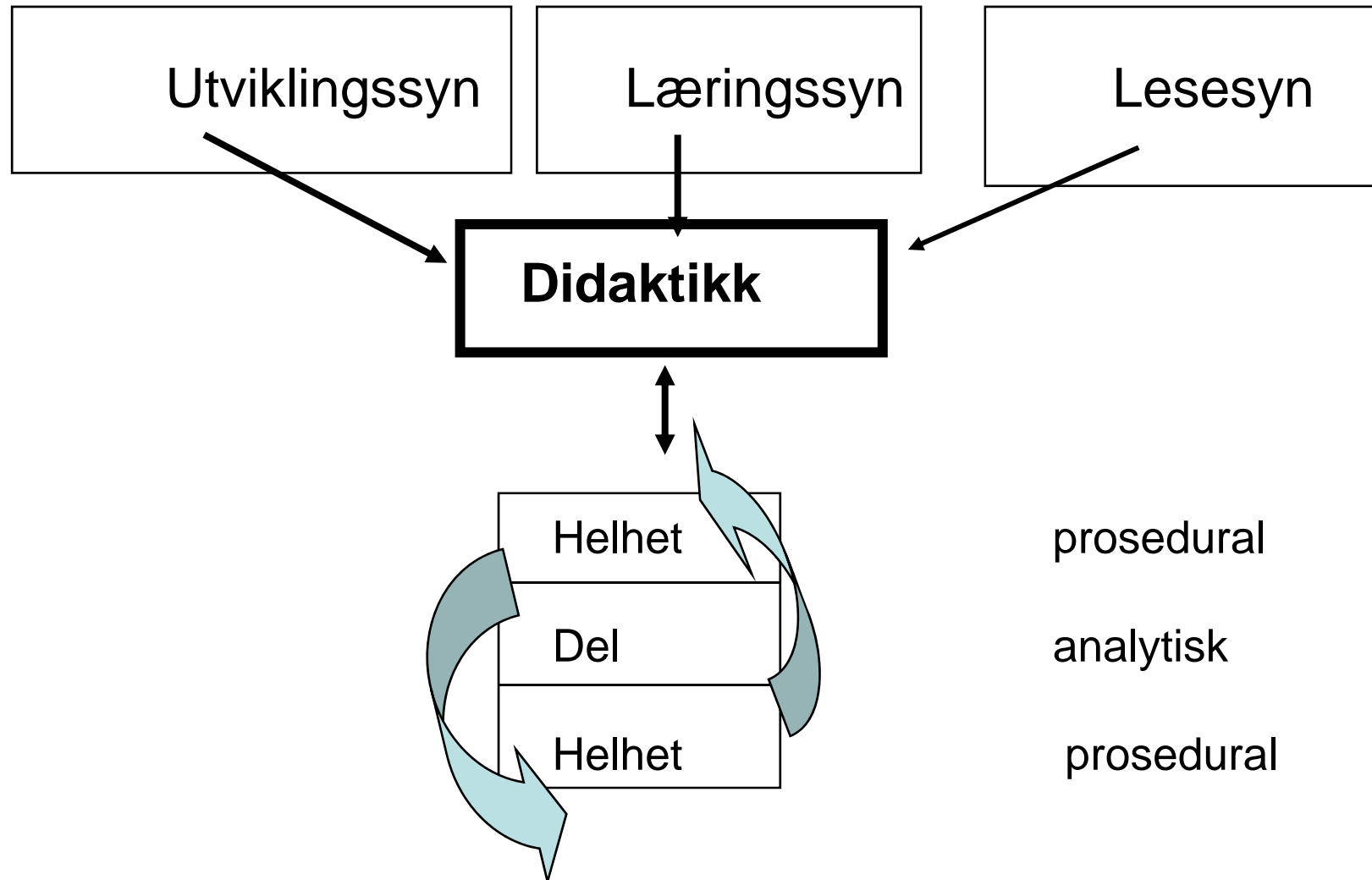

Teoretisk ramme for tilrettelegging av tiltak

Lærerens nødvendige viten

Jørgen Frost

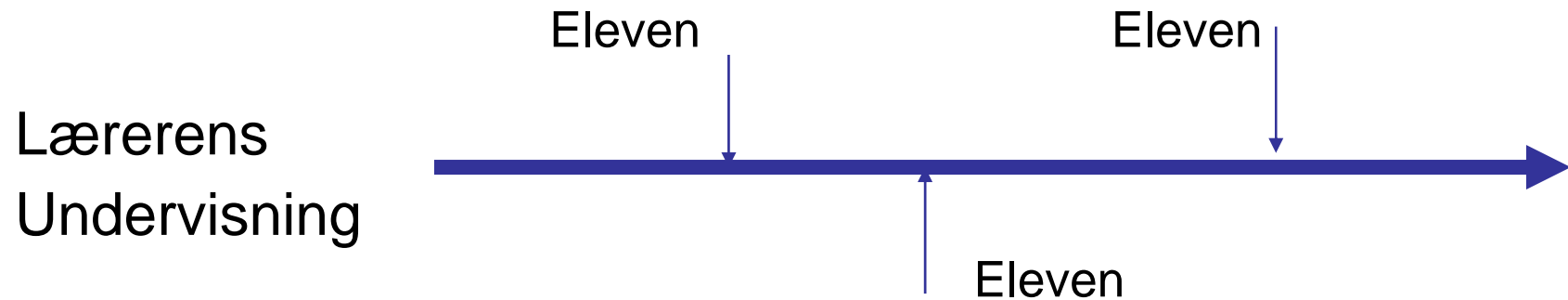
Didaktisk bakgrunn for leseundervisningen

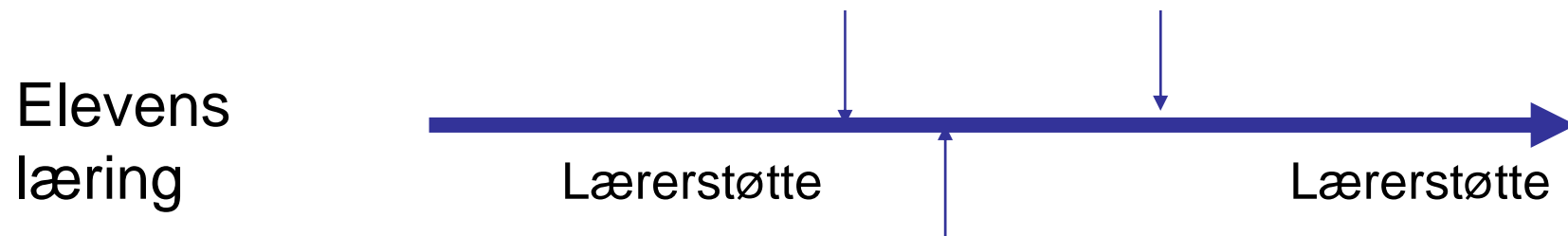
Lærings syn

Motsatte syn

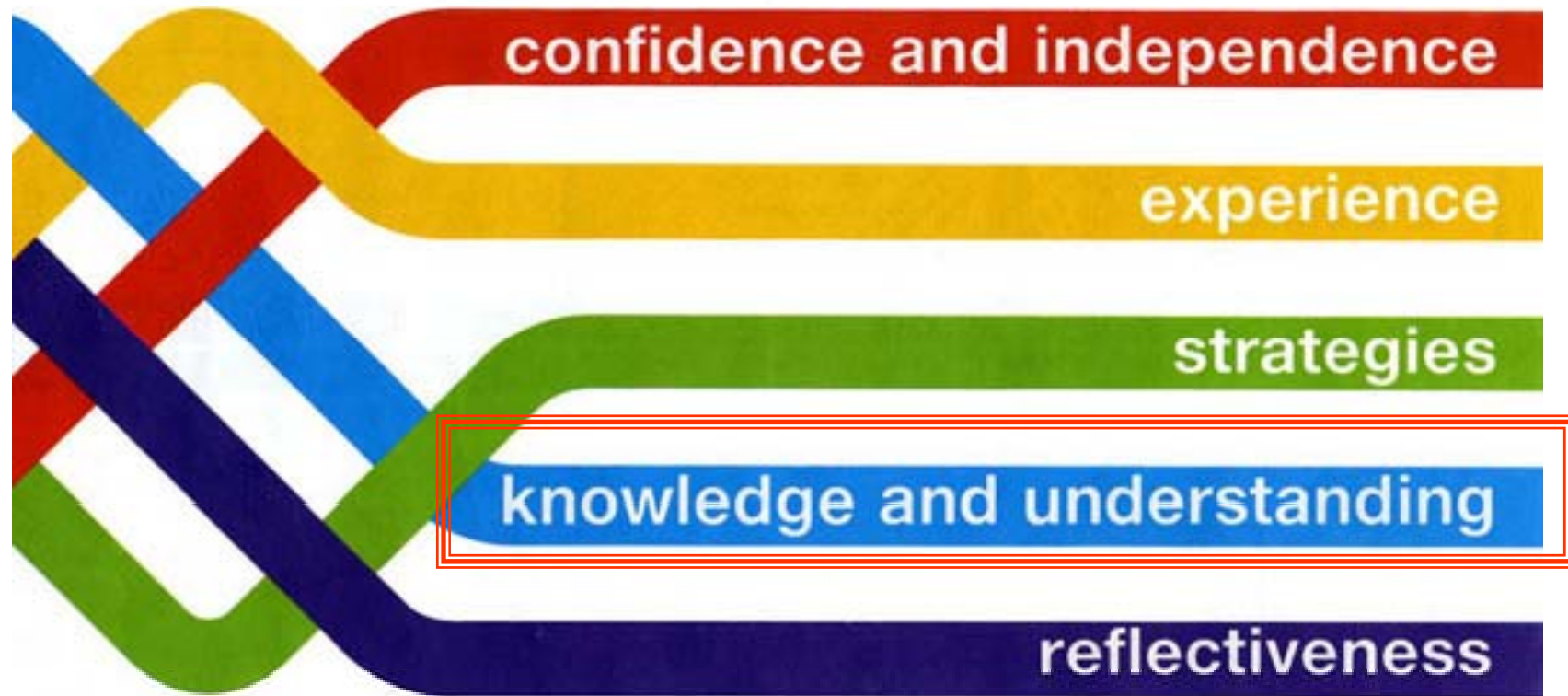
I Styring utenfra

II Styring innefra

5 Lærings-dimensjoner

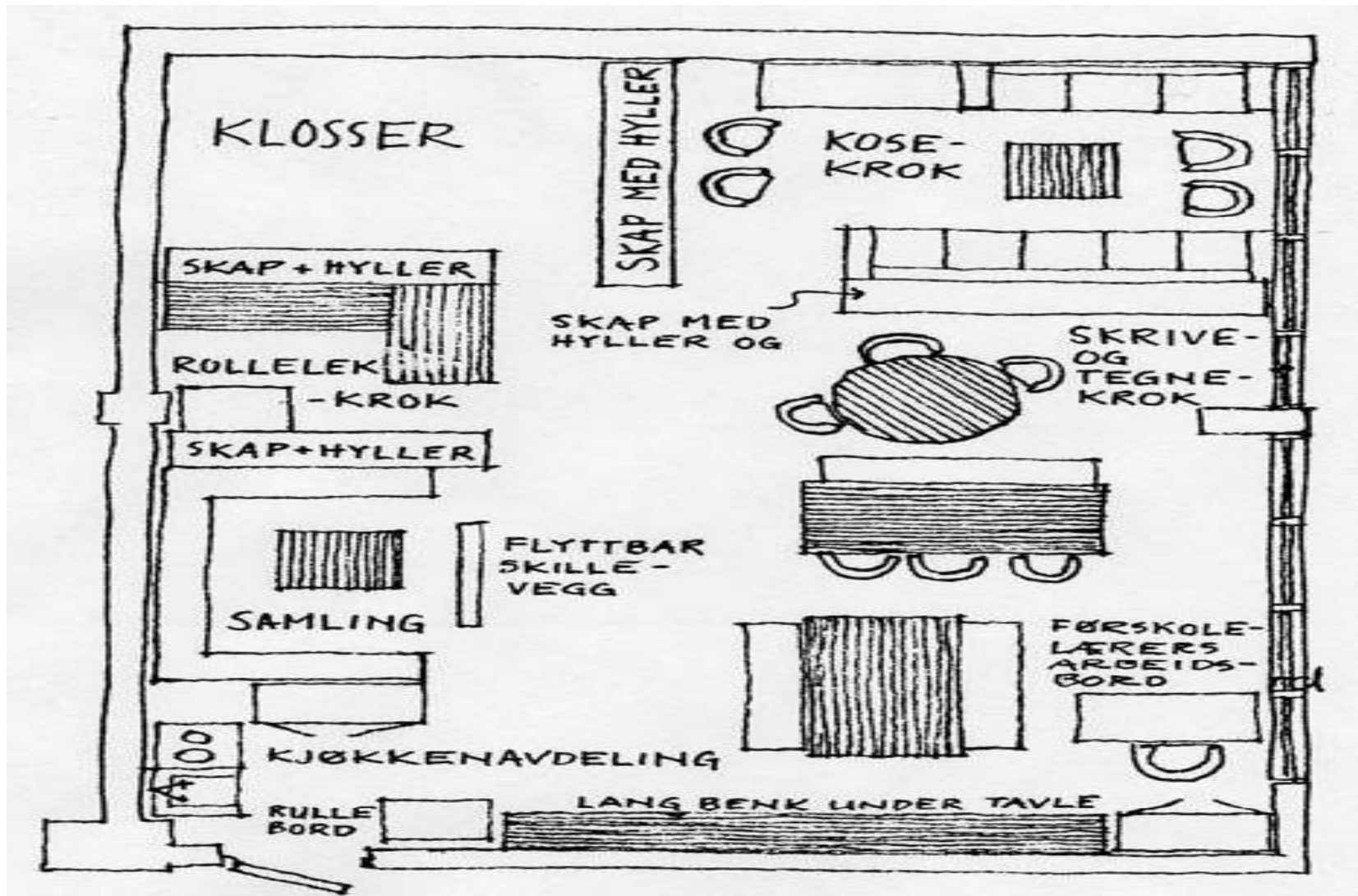

tegne lytte fortelle lese skrive stave

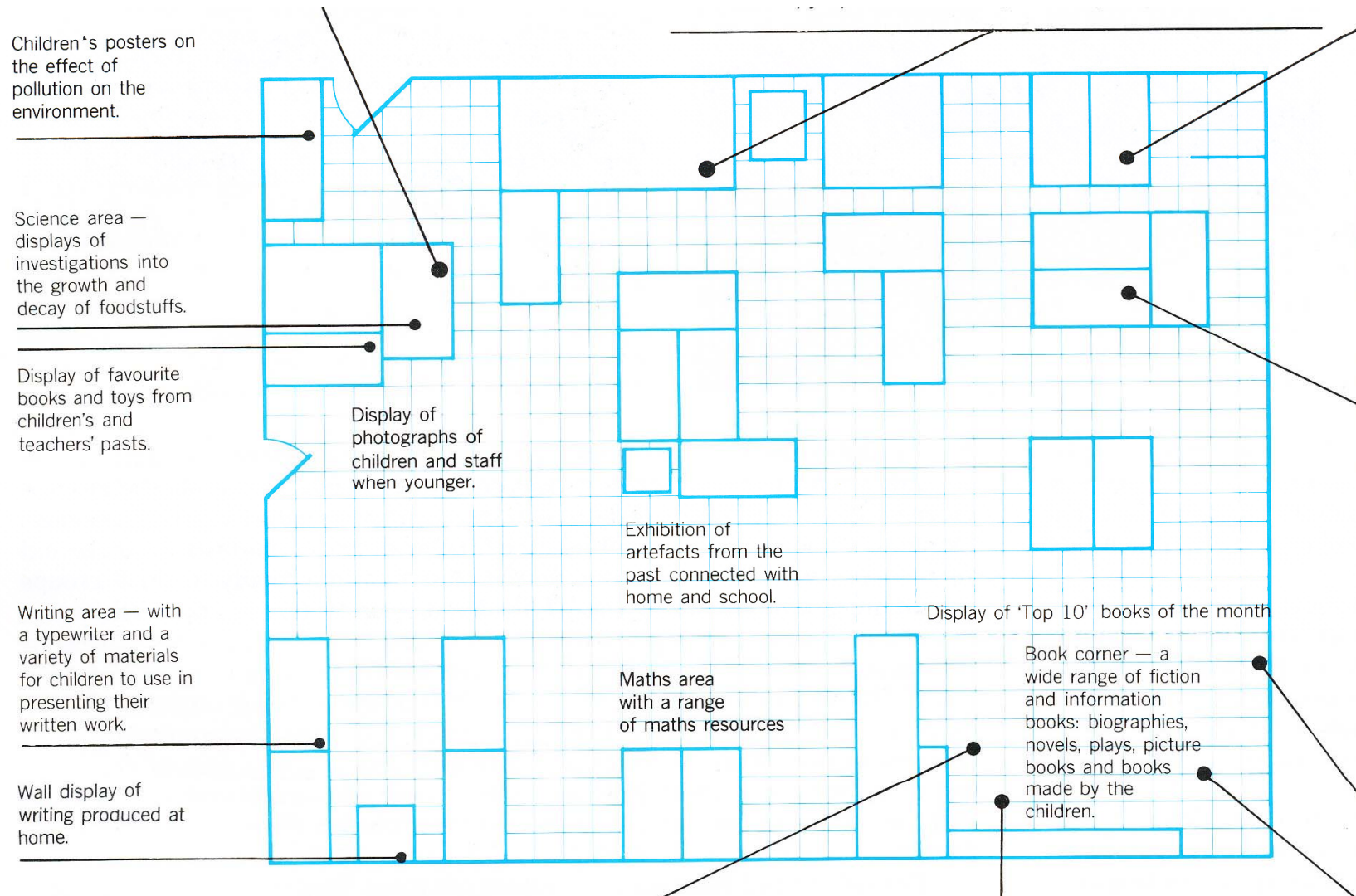
Konsekvenser for Organisering

- Fleksible klasserom
- Fleksibelt dagsprogram
- Fleksible materialer
- Fleksible organiseringsformer

Klasserom 1.-2. klasse (Hagtvet, 1992)

4. klasse. (National Curriculum, England)

4. klasse. (National Curriculum, England)

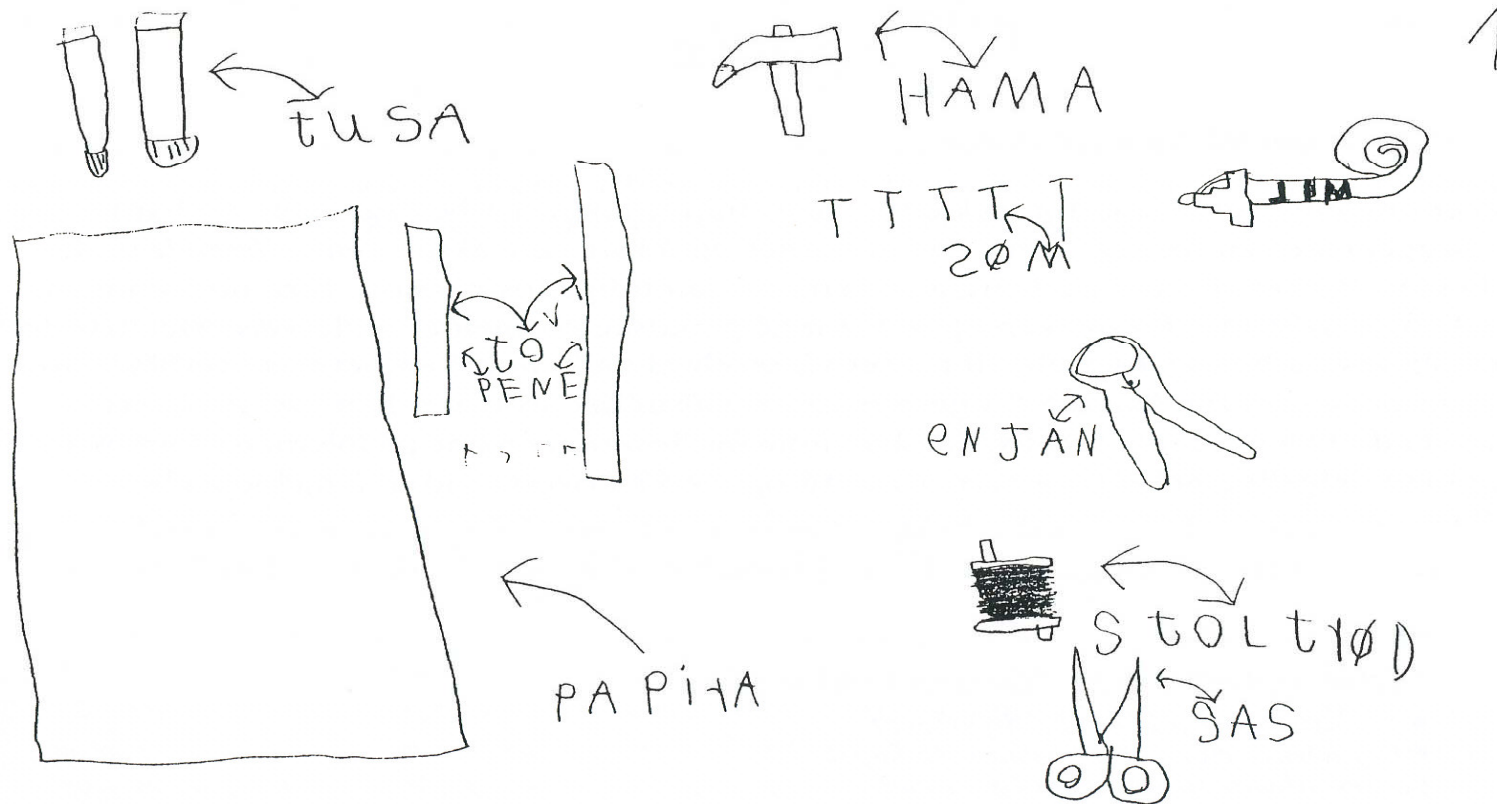
Plagg-sekvens - prosessbevissthet

- **Plan-do-review sequence** (planning time, work time, recall time). This three-part sequence is unique to the **High/Scope Curriculum**.
- It includes a 10- to 15-minute period during which children plan what they want to do during work time (the area to visit, materials to use, and friends to play with);
- a 45- to 60-minute work time for children to carry out their plans (or shift to new activities that interest them);
- and another 10- to 15-minute period for reviewing and recalling with an adult and other children what they've done and learned.

Planlegging

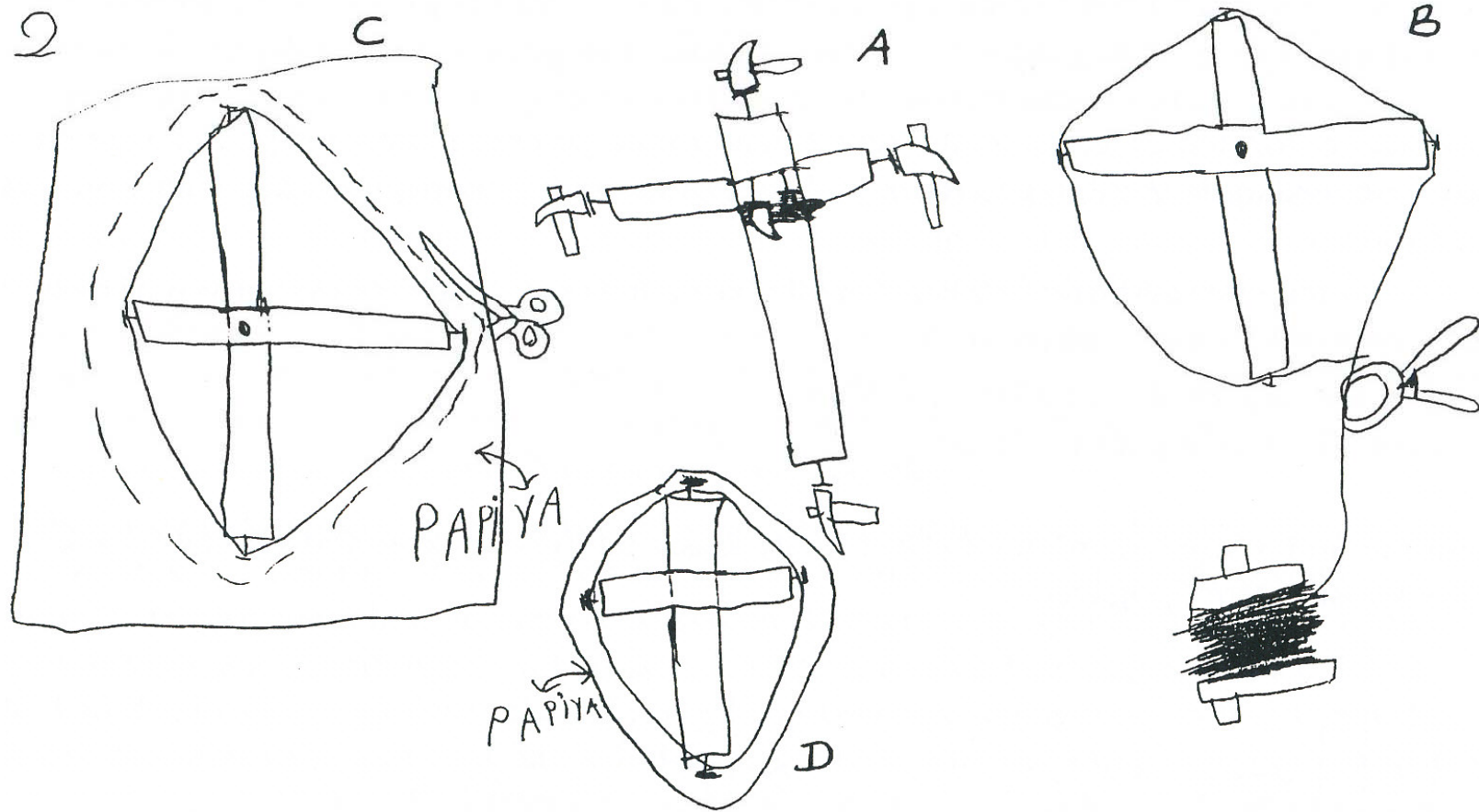

Å bygge en drage

Figur 17: Hva man skal bruke for å lage en drage

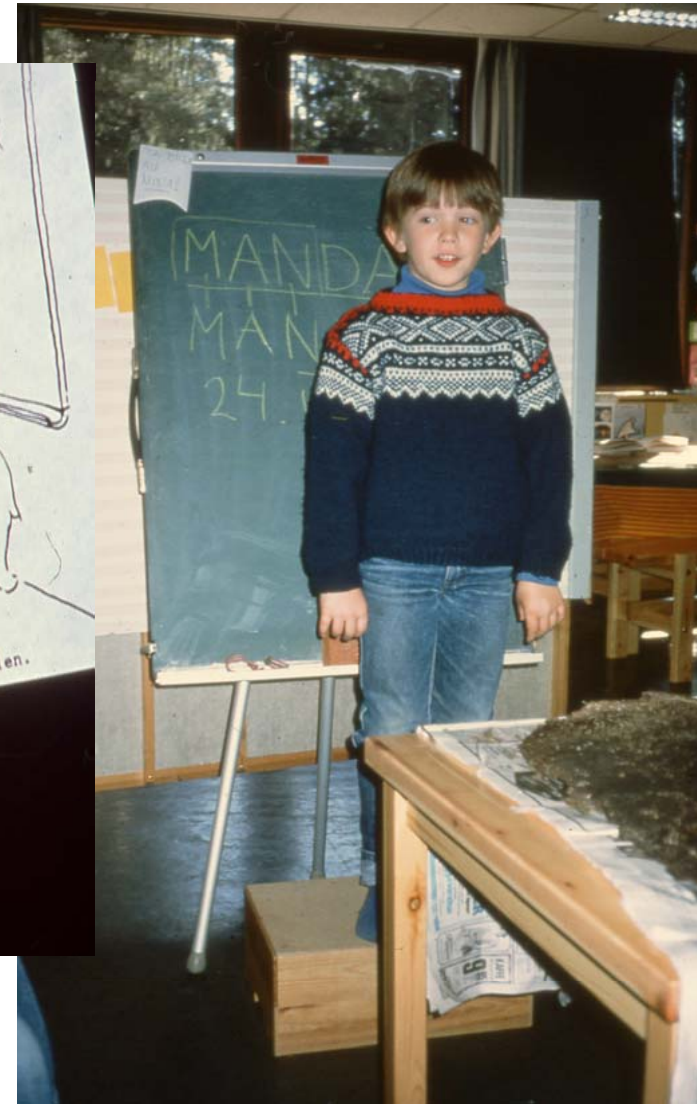
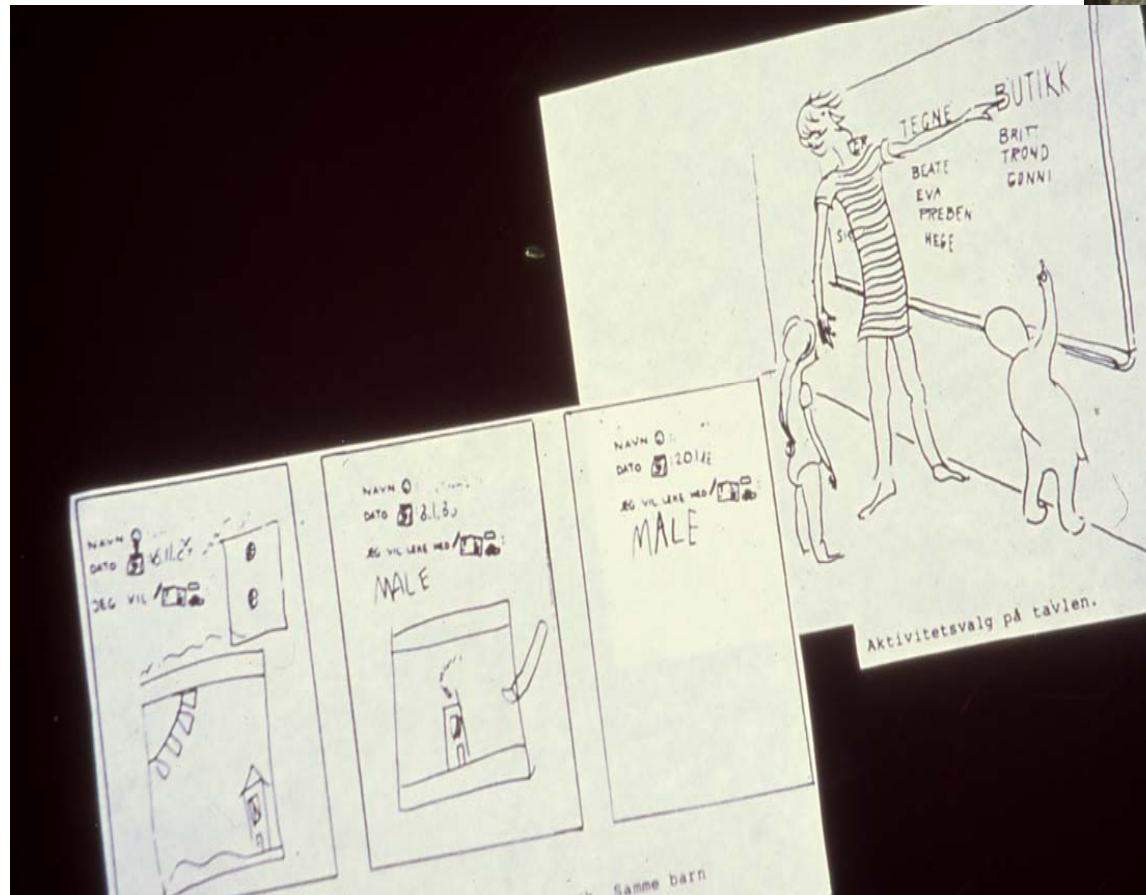
Å bygge en drage 2

Gjenkalling (recall)

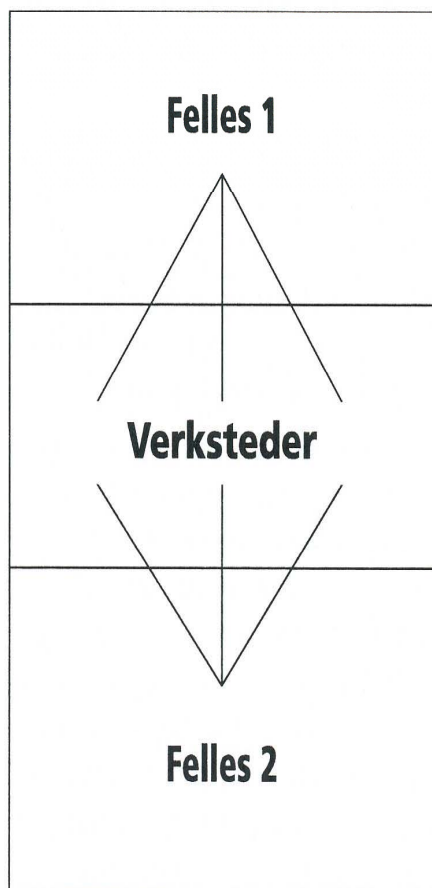

Valg, planlegging og gjenkalling

Oppbygging av en arbeidssekvens

(Frost, 2003)

Fellesopplegg
Samtale
Individuell planlegging (ev. med makker)

Gjennomføring

Utvikling
av prosess-
bevissthet

Oppsamling
Gjenkalling

- Introduksjon
- Begrepslæring
- Planlegging

- Fokuserer
- Samarbeide
- Mediere

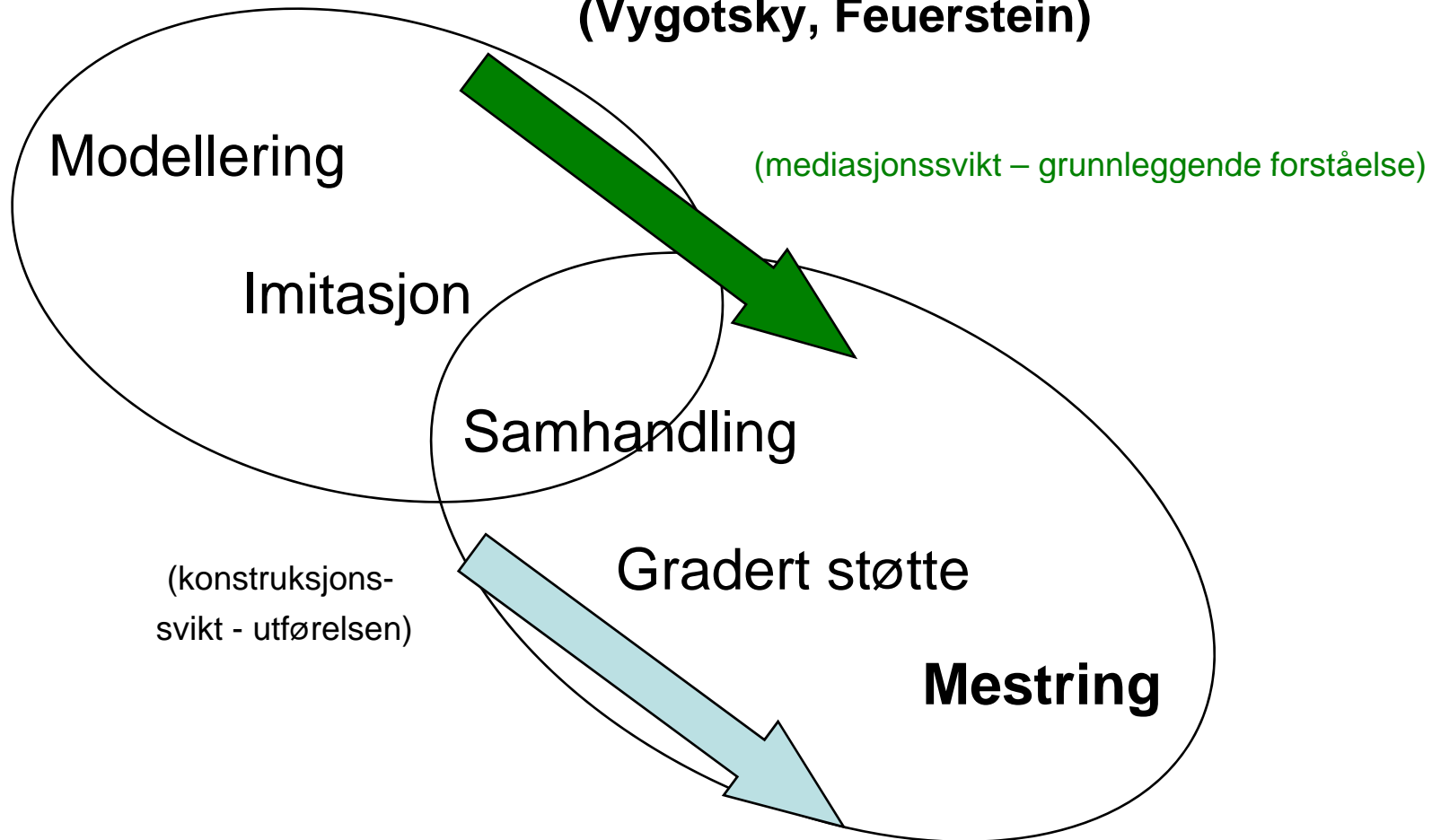
- Presentere
- Begrepslæring
- Evaluering

Didaktiske konsekvenser av læringssyn

- Proessorienterte arbeidsmåter –
prosess – produkt
- Mediering
- Aktørperspektivet
- Strategier
- Metakognisjon
- Evalueringsmåten

Medieringsforløpet

(Vygotsky, Feuerstein)

Utvikling av ordkunnskap I

(Bråten, 1994)

1. Lydrett staving

Eleven etablerer innsikt i språkets overflatestruktur på basis av fonem-grafem regler og rytme. Dette fører til etablering av lydrett staving.

Utvikling av ordkunnskap II

(Bråten, 1994)

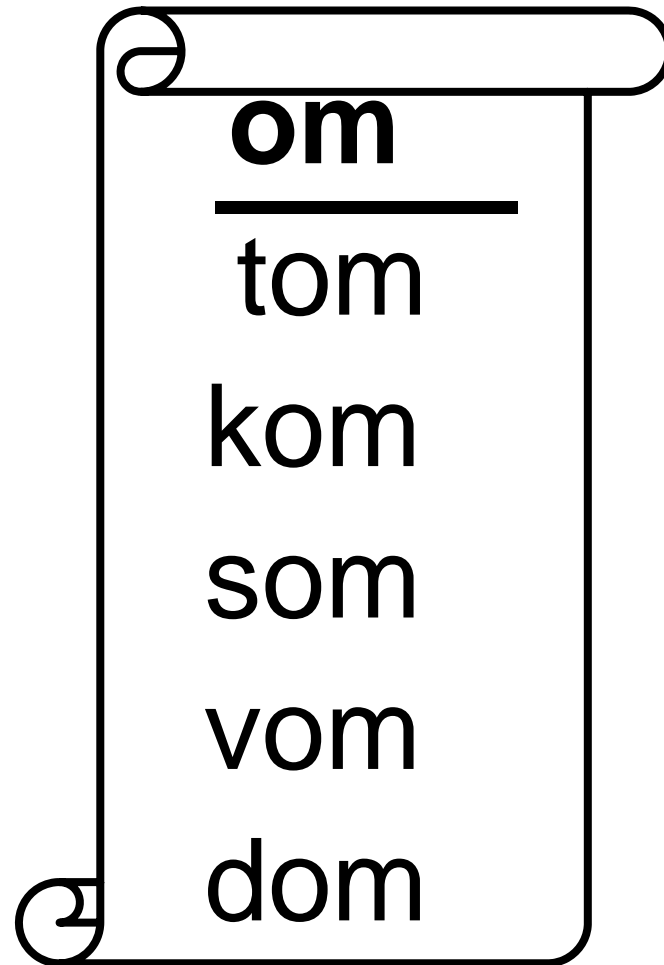
2. Den ikke-lydrette staving:

- Fonografemisk staving og stavelsesdeling
- Personlig formulerte regler for det enkelte ordet
- Stavekunnskap utvikles til organiserte begrepssystemer på basis av språkets semantisk/ortografiske struktur

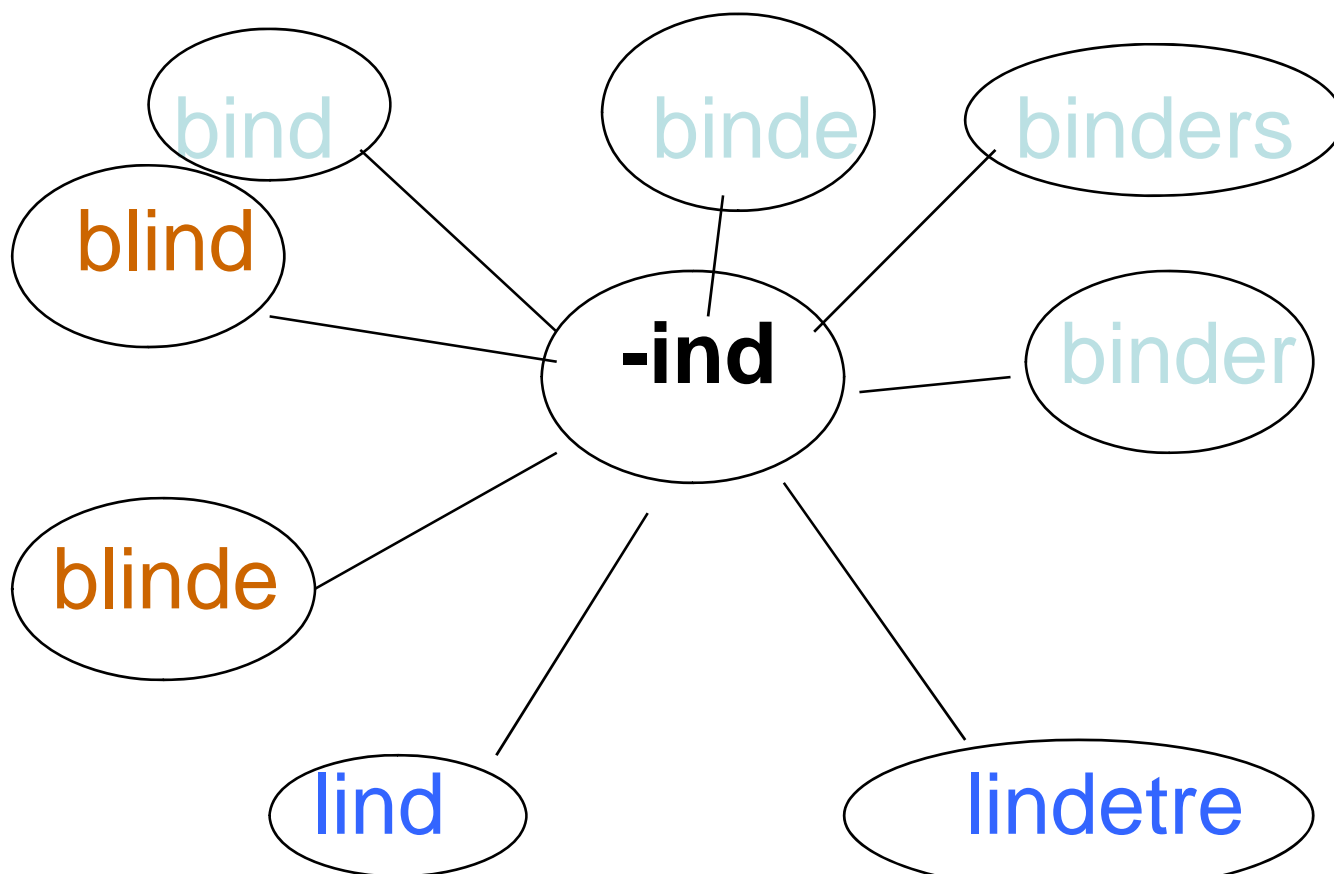
Ordstruktur 3 (Otto Sørensen - i Frost, 2003)

Lydrette ord	Ikke-lydrette ord	Hva gjør ordet vanskelig?
åpen	vanskelig	-g er stum

Et organisert begrepssystem

Et organiseret begrepssystem

Lesesyn

Hva er lesing?

- Meningskapende bearbeiding (tolkning) av skriftspråklige symboler som utføres med en bestemt hensikt i en gitt sammenheng.....
- Det medfører følgende 3 fokusområder:
- **Å skape mening** innhold
- **Å bearbeide (tolke)** form
- **Å anvende** bruk

1. Å skape mening

- Å kunne skape....
 - Aktørrolle
 - Læringsssyn
- Å kunne skape mening....
 - Språkmestring
 - Vokabular
 - Beherske språk i bruk
 - Kunne fungere dialogisk med en tekst

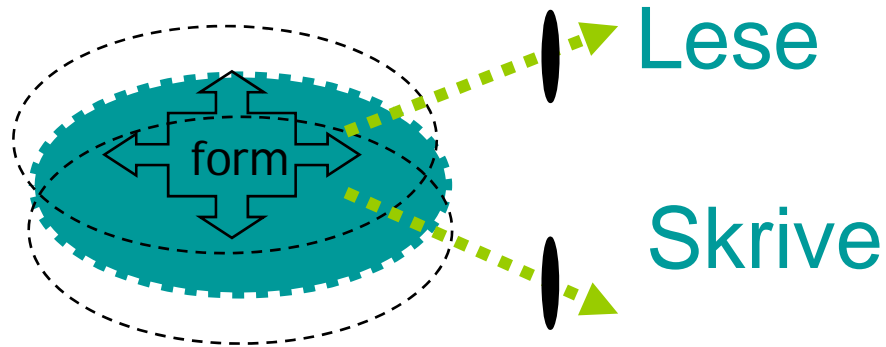
2. Å kunne bearbeide (tolke)

- Symboltolkningen må læres og automatiseres

3 språklige områder (innhold, **form** og bruk)

Lytte

Tale

3. Å kunne anvende skriftspråk

(bruk: lese/skrive)

- Genrer og situasjoner
 - lesemåter
 - riktig språk til riktig tid
- Mange formål
 - Å oppleve
 - Å skaffe seg kunnskap
 - Å argumentere presist
 - Å reflektere
 - Å fastholde

Proseser i lesingen

The simple view of reading (Gough & Tunmer)

Lesing =

A_{vkoding}

X

F_{orståelse}

↑
integreert

Interaktiv lesemodell

(Rummelhart, Ehri, Frost & Duna)

Bakgrunnsfaktorer

Sanser Konsentrasjon Evner Bevegelse Sosial
persepsjon oppmerksomhet Kognisjon Motorikk virkelighet

FORSTÅELSE → **TEKST**

Språk-ferdigheter:

- huske og forstå tekst
- kunne fortelle
- se sammenheng
- setning
 - huske og forstå
 - konstruere
- forstå ord
- ordmobilisering
- ordbøyning
- språklydsmestring
- artikulatorisk
- fonologisk

Fonologisk bevisshet

- rim
- analyse
- syntese

Kunnskaper Interesser

Selvbilde

Menings- skapende funksjon

Motivasjon

Lese- erfaringer

Strategier

- planlegging
- kontroll

Bokstav-lyd kunnskap

- formell
- funksjonell

Alfabetisk strategi

- sikkerhet
- hurtighet

Ortografisk strategi

- sikkerhet
- hurtighet

AVKODING

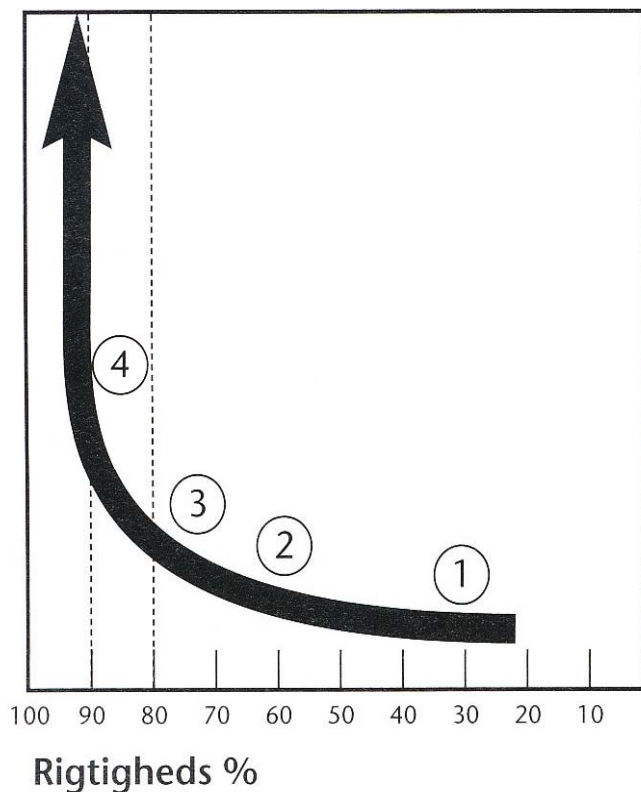
Relevant tekst nivå

(Frost, 2005; Nielsen et al, 1992)

Læsehastighed

høj

lav

Ikke passende nivå

1. Langsom og upresis lesing.
For vanskelig tekstnivå.
2. Langsom og upresis lesing.
For vanskelig tekstnivå.

Passende nivå

3. Nærmeste utviklingszone
(80-90%)
4. Automatiseringsnivå
(>90%)

Modell for leseutvikling

(etter Spear-Swerling og Sternberg, 1994)

Leseutvikling

Fortsatt utvikling av avanserte strategier for anvendelse av lesing

5. Prosessorientert lesing

4. Ortografisk lesing

Oppbygging av ordkunnskap Automatisering

3. Etablering av ortografiske strategier

Gjenkjennelse av småord Oppbygging av ordkunnskap

2. Fonologisk lesing

Sikker bruk av fonologisk strategi

1. Etablering av fonologiske strategier

Fonem-bevissthet

Bokstav-kompetanse

Avvik

5a. Suboptimal lesing
Bruk av strategier til forståelse

4a. Forsinket lesing. Ikke automatisert.
Forståelse?

3a. For langsam lesing. Ikke automatisert fonologisk lesing.

2a. Kompensatorisk lesing. Forståelse?

1a. Fortsatt bruk av visuell strategi. Alfabetisk innsikt

Lesing med bruk av visuelle strategier

Utviklingsbestemte tiltak (Frost, 2003)

5. Proessorientert lesing
 - Faglig lesing (tilpasset studieteknikk)
 - Prosesskriving
 - Personlig arbeidsstil
4. Ortografisk lesing (mot proessorientert lesing)
 - Fortsatt lesetrening lette tekster (automatisering)
 - Kohesjon
 - Setningsdannelse (funksjonell grammatikk, syntaks)
 - Ordbetydning – Grammatikk
 - Spørsmål til tekst (før lesing)
 - Faglig lesing (prosesslesing)
3. Etablering av ortografiske strategier (mot ortografisk lesing)
 - Helhetslesing (A- og B-tekster)
 - Ordiakttagelse (kopiark 12 og 13)
 - Ordfamilier
 - Tekstformulering (skriftlig)
 - Leseavtaler (lesekontrakter)
2. Fonologisk lesing (mot fonologisk/ortografisk lesing)
 - Helhetslesing (A- og B-tekster)
 - Puslehistorier
 - Brikkestaving
 - Ordsortering etter ordlengde
 - Ord i Ord
 - Tekstformulering (skriftlig)
1. Lesing med bruk av visuelle strategier (mot fonologisk lesing)
 - Språklig bevissthet (eksplisitt)
 - Dan-ord
 - Fonemorientert skriving
 - Setningsdannelse

1. uv. mål: Å utvikle fonologisk lesing

(Frost, 2003)

Aktivitet	Fokus
Språklig bevissthet (eksplisitt)	fonembevissthet
Dan-ord	funksjonell bokstavkunnskap
Fonemorientert skiving	fonemanalyse/funksjonell bokstavkunnskap
Setningsdannelse	samordning av strategier: lyd/bokstav/ord/setning

Arbeid med forståelse

(Palincsar & Brown, 1984)

1. Forståelse av formålet med lesing
2. Aktivering av relevant bakgrunnskunnskap
3. Fokuserer på vesentlige deler på bekostning av mindre vesentlige deler av tekst
4. Samtale om ordbetydninger
5. Vedvarende vurdering av innhold i forhold til forhåndskunnskap
6. Vedvarende meningskontroll
7. Trekke slutninger og teste tolkninger, forutsigelser og konklusjoner

Strategier til styrkelse av forståelse

(Palincsar & Brown, 1984)

- Å oppsummere
- Å stille spørsmål
- Å avklare
- Å forutsi

Setningsdanning (Frost, 2003)

1.

i	gamle	dager	bodde	folk	på	landet	i	landsbyer
---	-------	-------	-------	------	----	--------	---	-----------

2.

folk

Første setning kan for eksempel konstrueres ved å trekke "folk" fram. Eleven prøver å danne en ny setning med det ordet først.

3.

på

..... Deretter kan ordet 'på' trekkes fram som første ord, og nå kan en ny setning dannes.

2. uv. mål: Å etablere ortografisk lesing

(Frost, 2003)

Aktivitet	Fokus
- Helhetslesing (A- og B-tekster)	Utvikling av leseferdighet Utvikling av ordinnsikt Samordning og automatisering
- Puslehistorier	Bevissthet om stavelser i ord Samordning av stavestrategier
- Brikkestaving	Oppbygging av fonologiske/ortografiske strategier for håndtering av lange ord
- Ordsortering etter ordlengde	Anvendelse av fonologiske/ortografiske strategier
- Ord i Ord	Analyse av ord ved hjelp av fonologisk/ortografiske strategier
- Tekstformulering (skriftlig)	Støtte utvikling av fonologisk analytiske strategier

Puslehistorie (Frost, 2003)

Så ser de dronningen

Så	ser	de	dron—	nin—	gen
----	-----	----	-------	------	-----

Freja løper fram

Fre—	ja	lø—	per	fram
------	----	-----	-----	------

og viser brevet

og	vi—	ser	bre—	vet
----	-----	-----	------	-----

Puslehistorie (Frost, 2003)

Trinn 1

- **Lese, finne vokaler og dele i stavelser:**

Så ser de dronning~~en~~.

* * * * *

Freja løper frem

* * * * *

og viser brevet.

Puslehistorie (Frost, 2003)

Trinn 2

- **Sortering av brikker:**

Forstavelser

Midtstavelser

Sluttstavelser

Selvstendige ord

dron-

-nin- Så

-gen

Fre-

ser

-ja

lø-

de

-per

vi-

frem

-ser

bre-

og

-vet

Puslehistorie (Frost, 2003)

Trinn 3

- Legge historien på nytt:

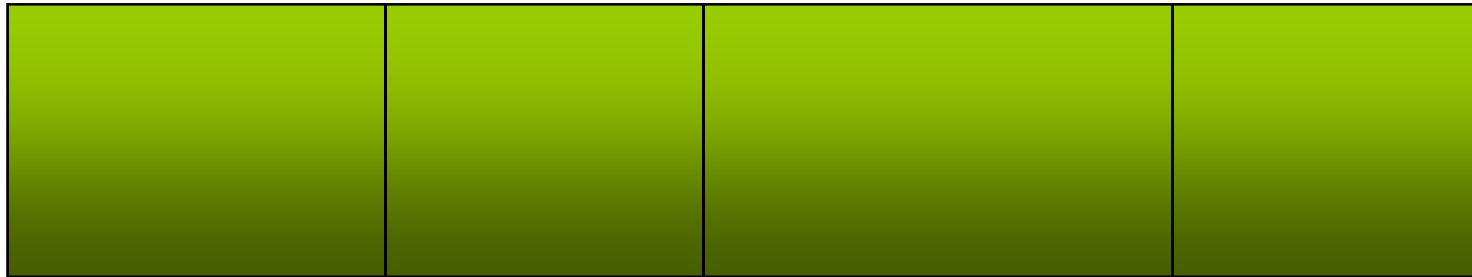
Så ser de dron—nin—gen.

Fre—ja lø—per frem

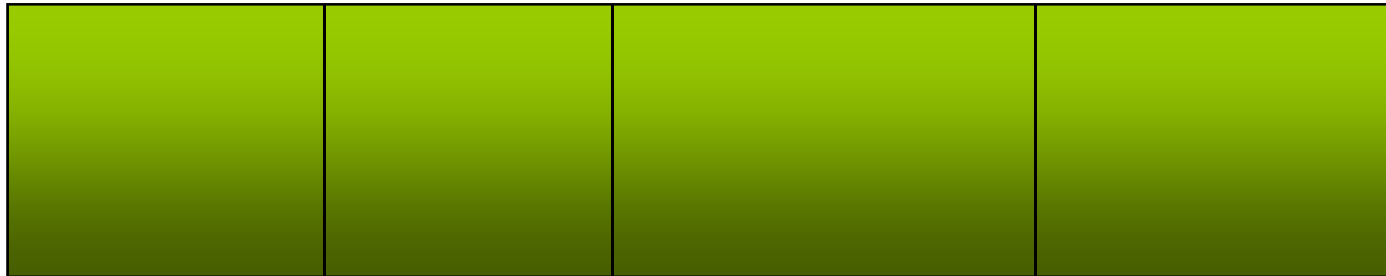
og vi—ser bre—vet.

- Lese (og peke på stavelsene)
- Brikkestaving
- Hentediktat

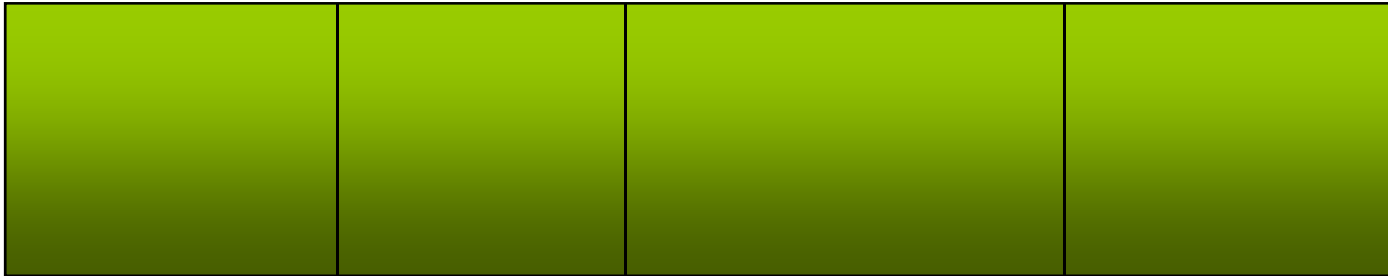
Brikkestaving (Frost, 2003)

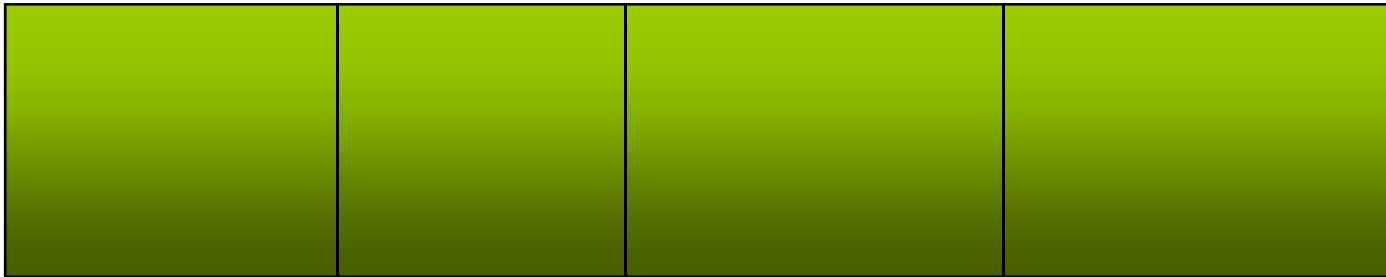
Brikkestaving (Frost, 2003)

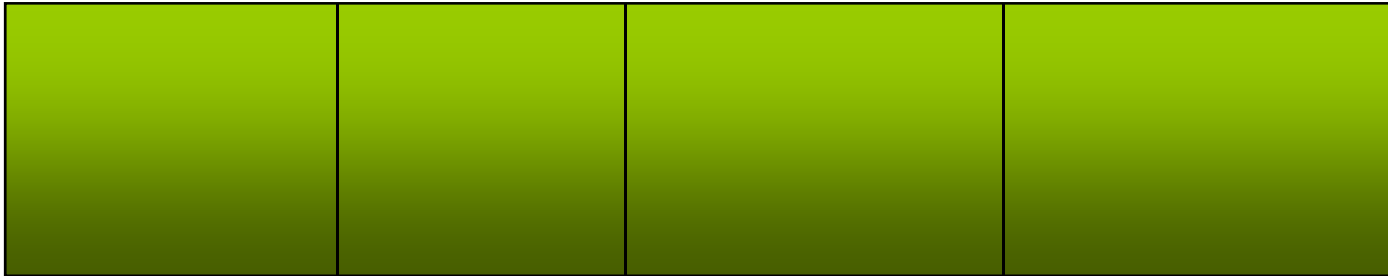
Brikkestaving (Frost, 2003)

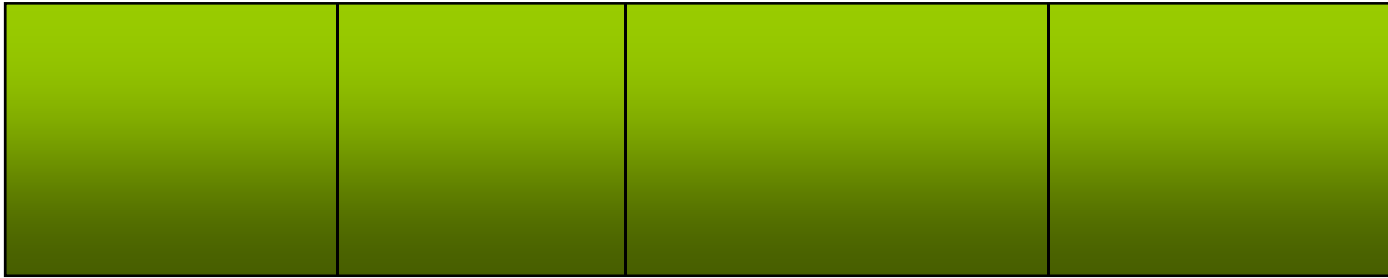
Brikkestaving (Frost, 2003)

Brikkestaving (Frost, 2003)

Brikkestaving (Frost, 2003)

kaffekanne

3. uv. mål: Å utvikle ortografisk lesing

(Frost, 2003)

Aktivitet	Fokus
- Helhetslesing (A- og B-tekster)	Utvikling av leseferdighet Utvikling av ordinnsikt Samordning og automatisering
- Ordiakttagelse (kopiark 12 og 13)	Fonologisk presisjon og ortografisk bevissthet
- Ordfamilier	Kunnskap om ord
- Tekstformulering (skriftlig)	Automatisering av ortografi
- Leseavtaler (lesekontrakter)	Automatisering av lesing

Ordstruktur 3 (Otto Sørensen - i Frost, 2003)

Lydrette ord	Ikke-lydrette ord	Hva gjør ordet vanskelig?

4. uv. mål: Proessorientert lesing

(Frost, 2003)

Aktivitet	Fokus
– Fortsatt lesetrening med lette tekster	Automatisering på aktuelt lesenivå
– Kohesjon	Styrke leseforståelse ved å fokusere på bevissthet om sammenheng i tekst
– Setningsdannelse	Styrke leseforståelse ved å fokusere på bevissthet om syntaks
– Ordbetydning	Styrke tekstforståelse ved å fokusere på begrepene bak ordene. Se på synonymer, antonymer etc.
– Spørsmål til tekst	Styrke forforståelse ved å få eleven til å stille spørsmål til en tekst før lesingen
– Faglig lesing	Prosesslesing
– Staving	Analyse av særlig vanskelige ord

Metalingvistisk utvikling (1)

(Gombert, 1992)

- **1. Tilegnelse av de første språkferdigheter**
 - Reproduksjon
 - Kontekstuell læring
- **2. Tilegnelse av epi-lingvistisk kontroll**
 - Språklig utvidelse gjennom stadig mer krevende samspill
 - Barnet demonstrerer 'ubevisst deklarativ kunnskap' (implisitt kunnskap)

Metalingvistisk utvikling (2)

- **3. Tilegnelse av metalingvistisk kunnskap**
 - Ekstern påvirkning tvinger til utvikling av kunnskap om språket
 - Språklig refleksjon mulig
- **4. Automatisering av meta-prosesser**
 - Gjentatt bruk av metalingvistiske ferdigh.
 - integrasjon av ferdighet og refleksjon

Epi – Meta – Mestring

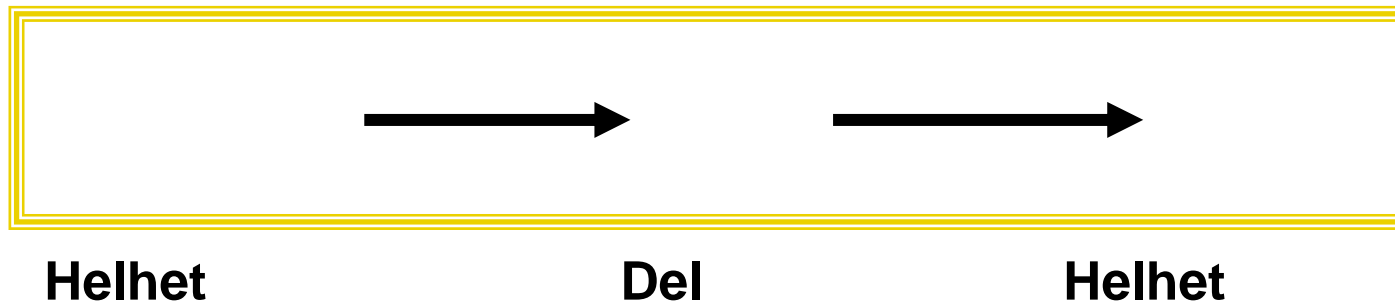
(Frost, 2000)

- **Didaktiske konsekvenser**

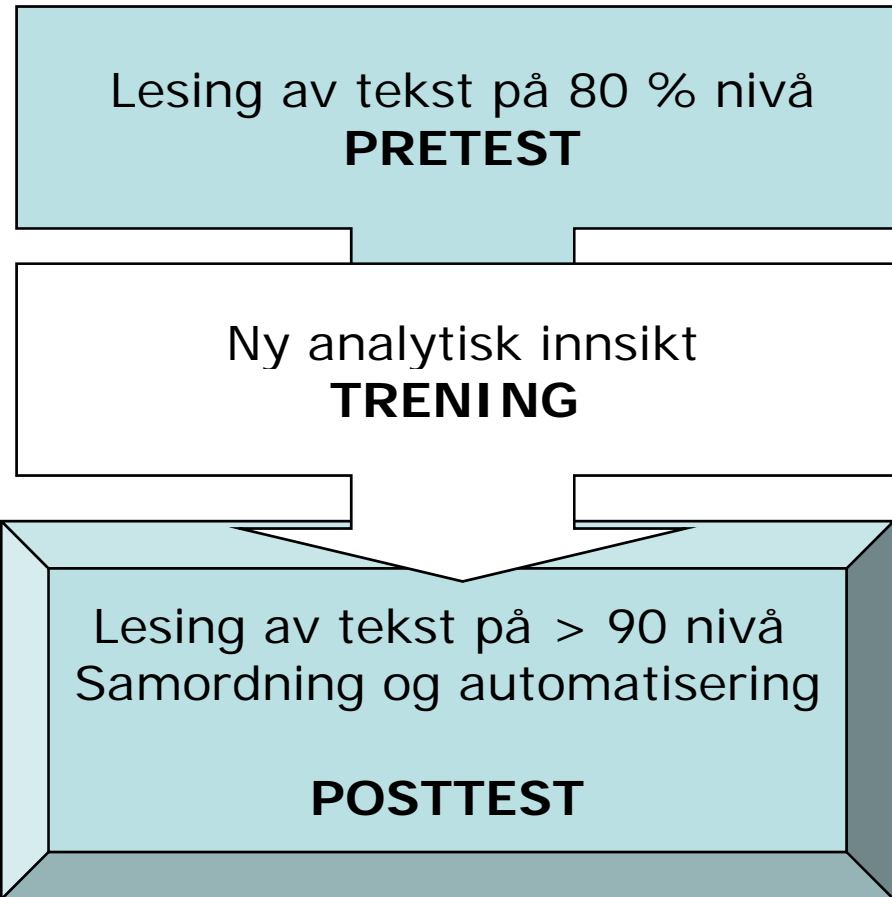
-Støttet kontekstuell læring (Epi)

-Krevende samspill, gjentatt bruk. (Meta)
Arbeid med **språk- og** leseferdigheter

-Samordning av ferdigheter og - (Mestring)
refleksjon

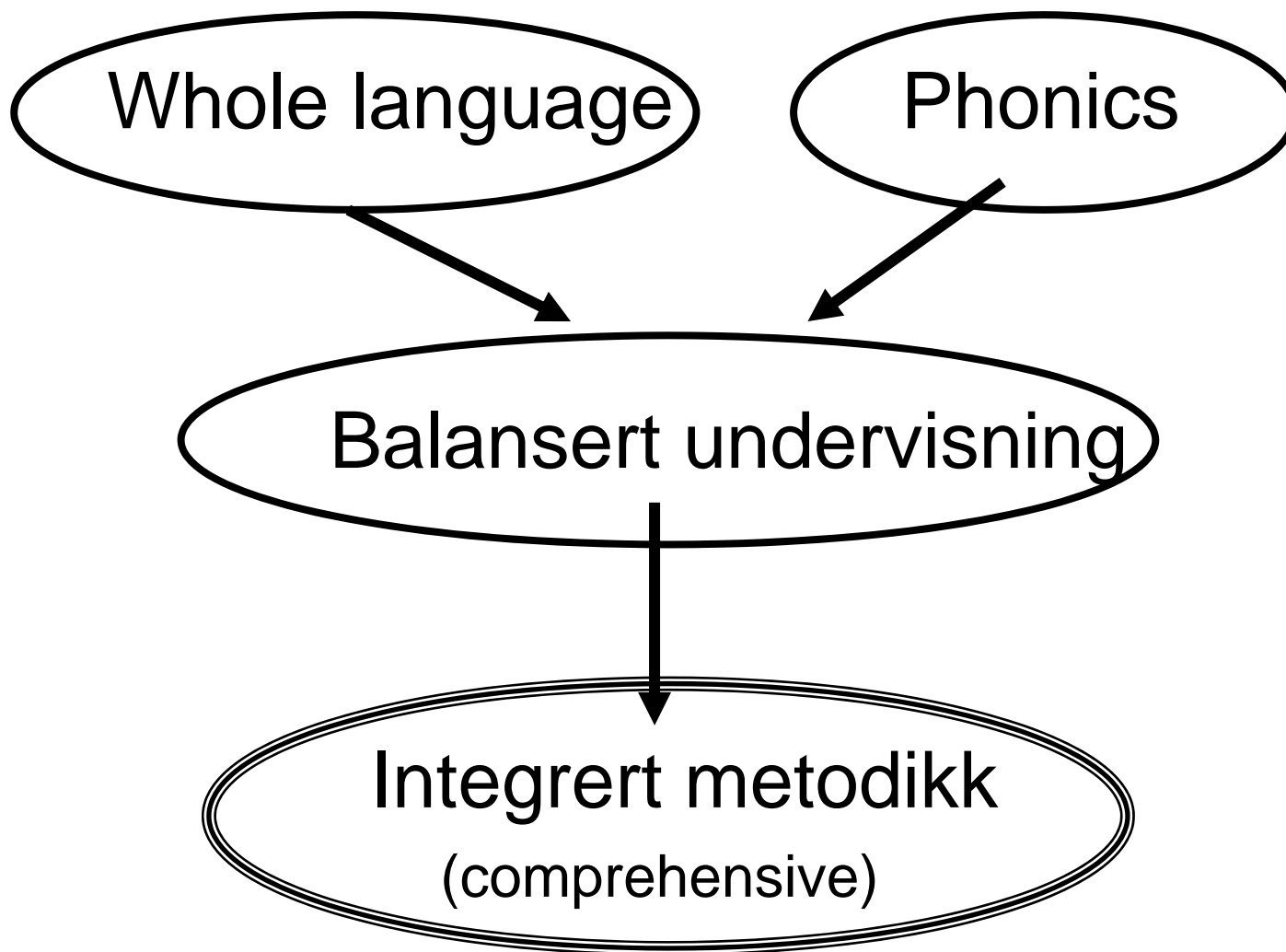

Sandwich - modellen

EFFEKT!

Avbalansering av lesesyn

Skedsmo-projektet

Trænings- og effektstudie

- **A. 10 ugers kursus 4 x 2 timer**
- B. Tilbage i 10 uger i klassen
- **C. 5 ugers kursus 4 x 2 timer**
- D. Tilbage i klassen

- E. Tilpasset program

Organisering af de intensive grupper på hver skole i løbet af skoleåret.

- **4 mands-grupper:** 8 lektioner pr. uge / 120 lektioner
- **1 lærer pr gruppe**
- **2 grupper pr. skole pr. år med samme lærer**
- **Netværk og vejledning**

Grupper: 1 og 2 på hver skole	10 ugers kursus	Tilbage i klassen	5 ugers kursus
--	--------------------	----------------------	----------------------

Elevudvalg

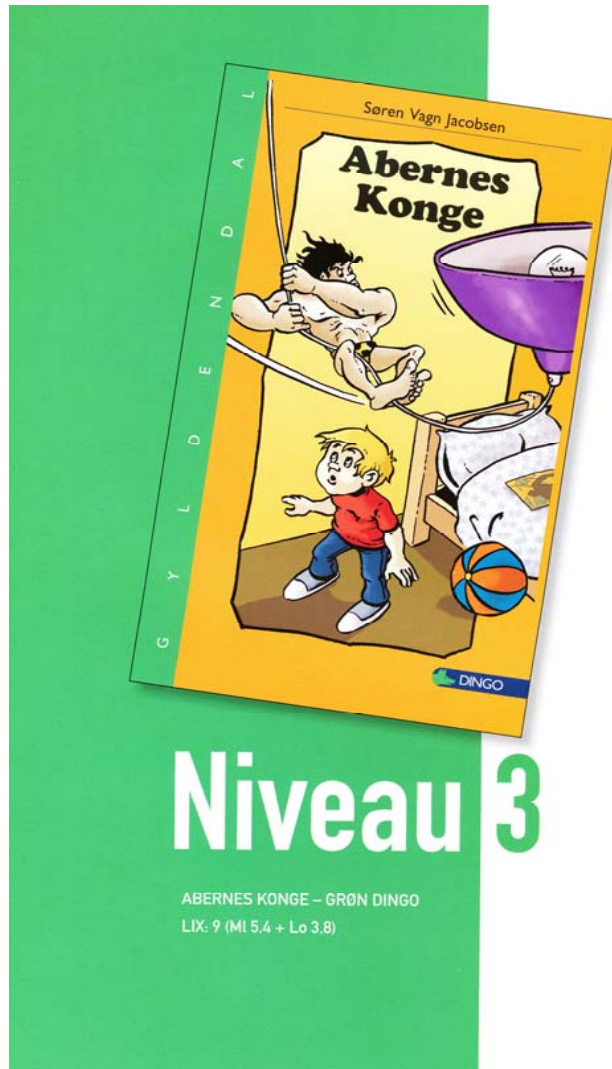
- Seks + seks deltagende skoler
- Lavest scorende i en national test for første klasse maj
- Exp. Gruppe: 37 elever (15 piger og 22 drenge, 7;11)
- Kontrolgruppe: 35 children (15 piger og 20 drenge, 8;1)

”EMMA” programmet:

Åben ramme med stram styring

- Sammensat af flere indbyrdes sammenhængende komponenter
- Lagt ind i en fast metodisk progression (sandwich-model)
- Kræver nøje individuel planlægning
- **Systematisk afbalancering** af tekstlæsning og arbejde med ord og sætninger
- Bygger på teori om meta-sproglig udvikling
- Lægger vægt på overføring af kundskab fra en aktivitet til en anden.

Læsemesteren N3 A

A

Tekstlæsning med støtte

(med lærer eller makker)

ABERNES KONGE
af Søren Vagn Jacobsen
Grøn Dingo
Kapitel 1, side 5-11. 277 ord.
En bog til mor

1 Før du læser

Hvad hedder kapitlet?

- Se på billederne til kapitel 1:
- Hvad tror du, kapitlet handler om?
- Hvem, tror du, er med i kapitlet?
- Læs kapitel 1: *En bog til mor*

2 Mens du læser

Find ud af:

- Hvem er med i kapitel 1?
- Hvad køber de til mor?
- Vil drengen købe en bog om Tarzan til sin mor?
- Hvorfor bliver drengen sur? (Se billedet side 10)

3 Efter du har læst

- Hvad hedder drengen?
- Hvilken butik er de i?
- Hvad vil Bo gerne have?
- Hvorfor vil han ikke have tarzankortet?
- Hvem er Abernes Konge?

4 Hvad betyder

- en video
- buske
- Bo sukker

Skriv i din logbog.

Læsemesteren N3 B opg. 1-4

B

At læse og skrive ord og sætninger

1 At læse ord

sur	kort	film*	stærk*	man ge	buk ser*
tid	fint	tror	først*	bus ke*	suk ker
træ*	glad*	dumt	kor te*	kø ber	fun det
gør	busk*	li ge*	ger ne	si ger	lør dag
dyr	skal	u den*	ta ger	pe ger	klat re*
bog*	lang*	ha ve	ha ver	fin de*	kor tet*

2 Jeg kan læse så mange ord med:

	1	2	3	4	5
2 bogstaver					
3 bogstaver					
4 bogstaver					
5 bogstaver					
6 bogstaver					

3 Skriv ord med * (v = vokal og k = konsonant)

1 stavelse							2 stavelser								
k	k	k	v	k	k	k	k	v	k	k	v	k	k	v	k

4 Henteord

ko	kø	av	si	eg	du
kor	køb	hav	sig	peg	dum
kort	købe	have	sige	pege	dumt
korte	køber	haver	siger	peger	dumme

Læsemesteren N3 B opg. 10-11, + C

10 Kan du løse gåder?

Kan en bog have fødselsdag?

Kan et træ skrive en bog?

Kan et stort træ være uden på en bog?

Kan Abernes Konge se video?

Kan Abernes Konge bo i en busk?

Kan en video købe et kort?

Har Abernes Konge korte bukser?

11 Læs ord igen (pas på „drille-ordene“)

ur	kort	film*	stærk*	man ge	buk ser*
tid	fint	tror	først*	bus ke*	suk ker
træ*	glad*	dumt	kor te*	kø ber	fun det
gør	busk*	li ge*	ger ne	si ger	lør dag
dyr	skal	u den*	ta ger	pe ger	klat re*
bog*	lang*	ha ve	ha ver	fin de*	kor tet*

Læs drilleordene igen:

bog	korte	finde	kort	gerne
bukser	lang	mange	sukker	dumt
peger	fundet	kortet		

Antal rigtige

1. gang	
2. gang	
3. gang	

C

Tekstlæsning uden støtte

1. Læs kapitel 1 i Dingobogen igen.
2. Skriv de ord i skemaet, du stadig har svært ved at læse.
3. Hvordan vil du øve dem? (Forslag: Tegn ordenes omrids på et ark med tern)
4. Læs kapitlet igen og se, om det hjalp at øve dem på din egen måde.
5. Skriv i din logbog.

Læsemesteren N3 regnskab

KAPITEL 8-9

FØRSTE LÆSNING

Sikkerhed: Antal fejllæste ord: Hastighed i sekunder:

Antal fejl i procent: $\frac{221 \text{ ord} \times \text{antal fejl}}{100} = \text{\% fejl}$ Det svarer til % rigtigt læste ord:

SIDSTE LÆSNING

Sikkerhed: Antal fejllæste ord: Hastighed i sekunder:

Antal fejl i procent: $\frac{221 \text{ ord} \times \text{antal fejl}}{100} = \text{\% fejl}$ Det svarer til % rigtigt læste ord:

Til læreren: Beskriv elevens fremgang vedrørende sikkerhed og tempo.

Blank lined area for writing the teacher's observations.

Læseregnskab for *Abernes konge*

Rigtigt læste ord

100%																	
95%																	
90%																	
85%																	
80%																	
75%																	
	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	
	Kapitel 1		Kapitel 2		Kapitel 3		Kapitel 4 og 5		Kapitel 6		Kapitel 7		Kapitel 8 og 9				

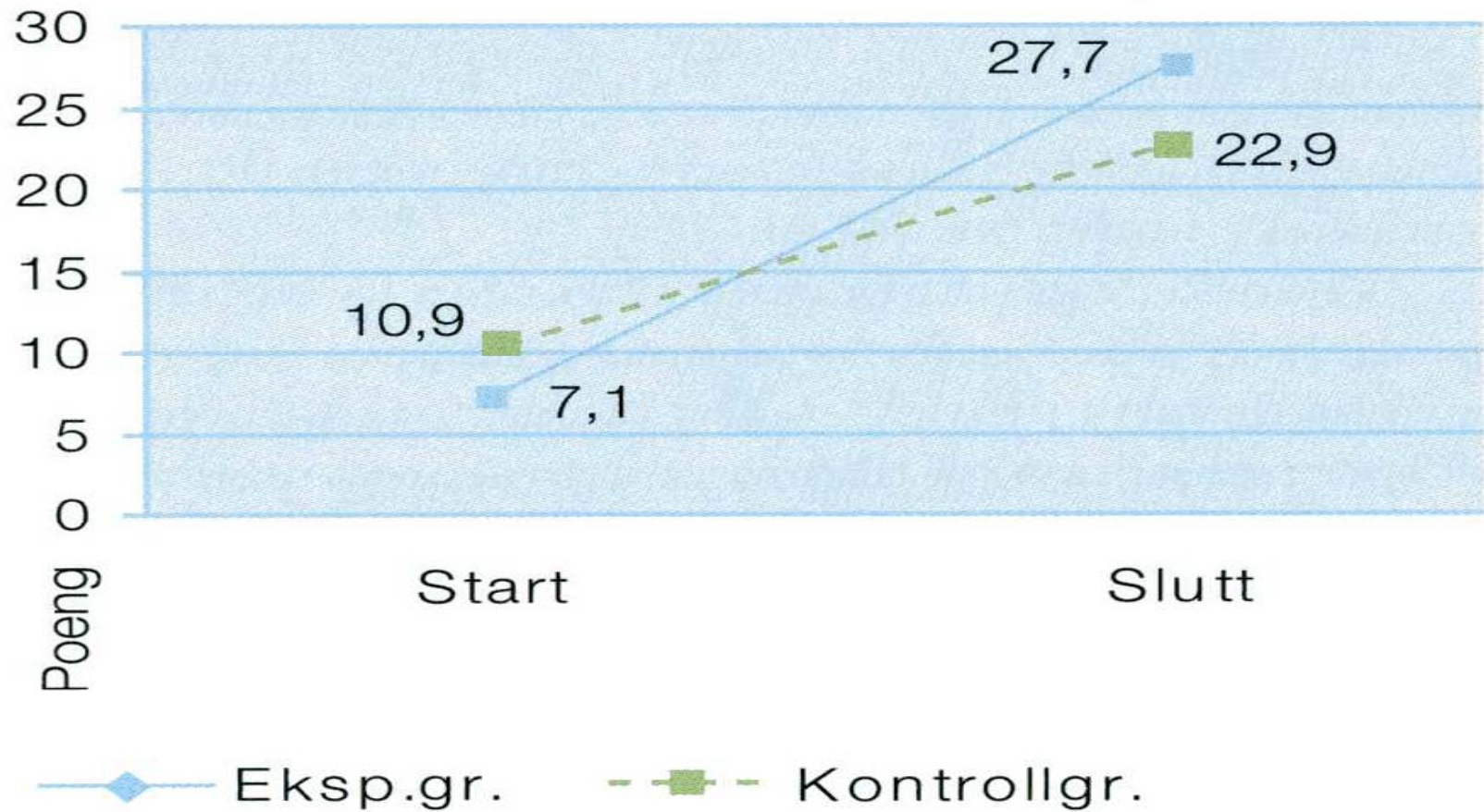

Fremgang i prosjektperioden

	Eksperiment			Kontroll				
	M	SD	N	M	SD	N	ETA ²	p
Leksikalitet	20.43	10.78	37	11.66	8.30	35	.166	.000
Nonord	10.57	8.56	37	3.69	5.38	35	.169	.000
Diktat	9.03	4.69	37	3.29	4.15	35	.242	.000

X - lexikalitet

X-Leksikalitet

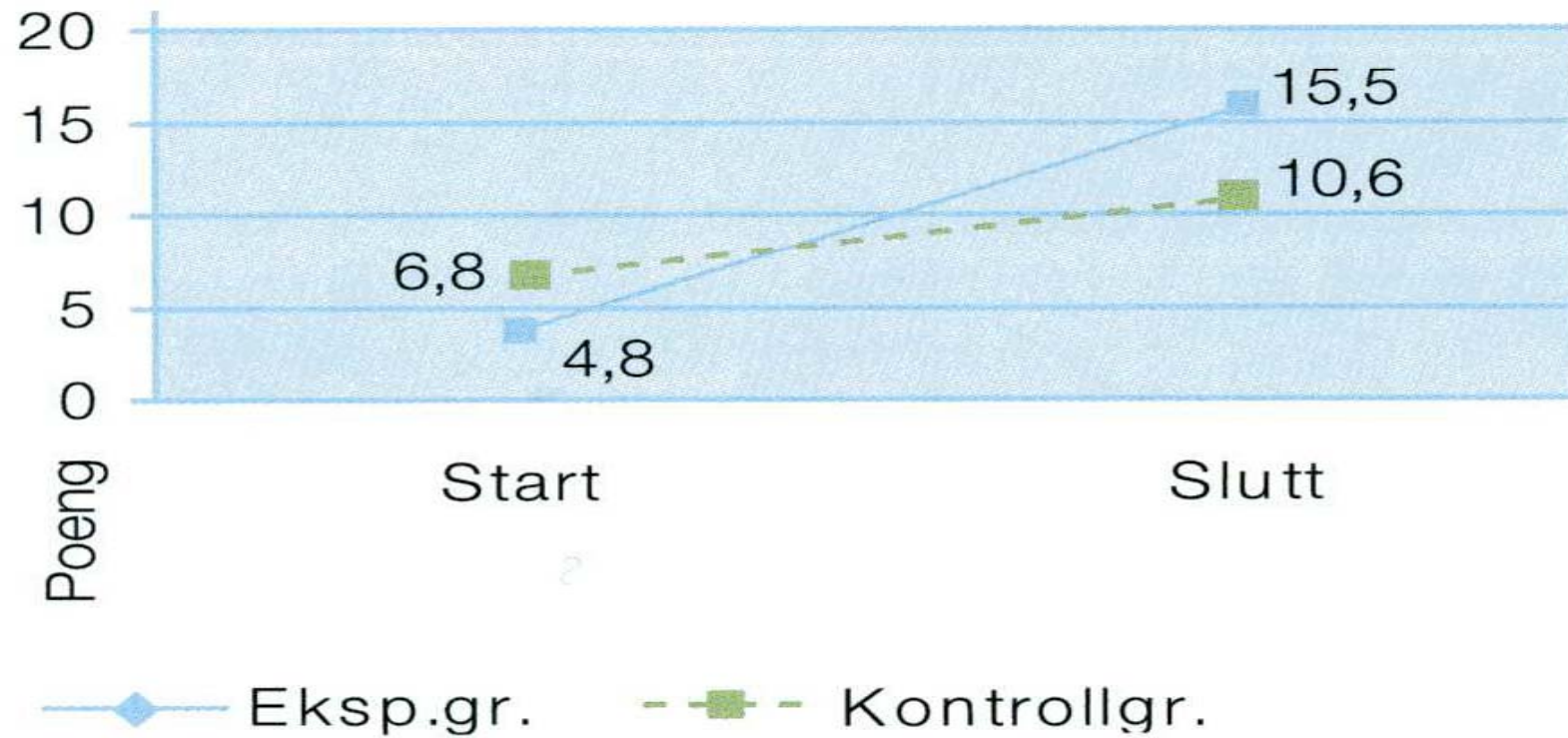
X – leksikalitet (STAS)

af åp så av æi de du æi åg lø
ei og ta du tu by nø ja ji ei
øre gåt lør sol nåk pom ute bak
gikk fålk garm dikt land selv nåkk
flant allti gjeld åffte kvalm trime
komme kikke sikte damme balle

+	-
4	
7	
4	1

Non-ord

Nonord

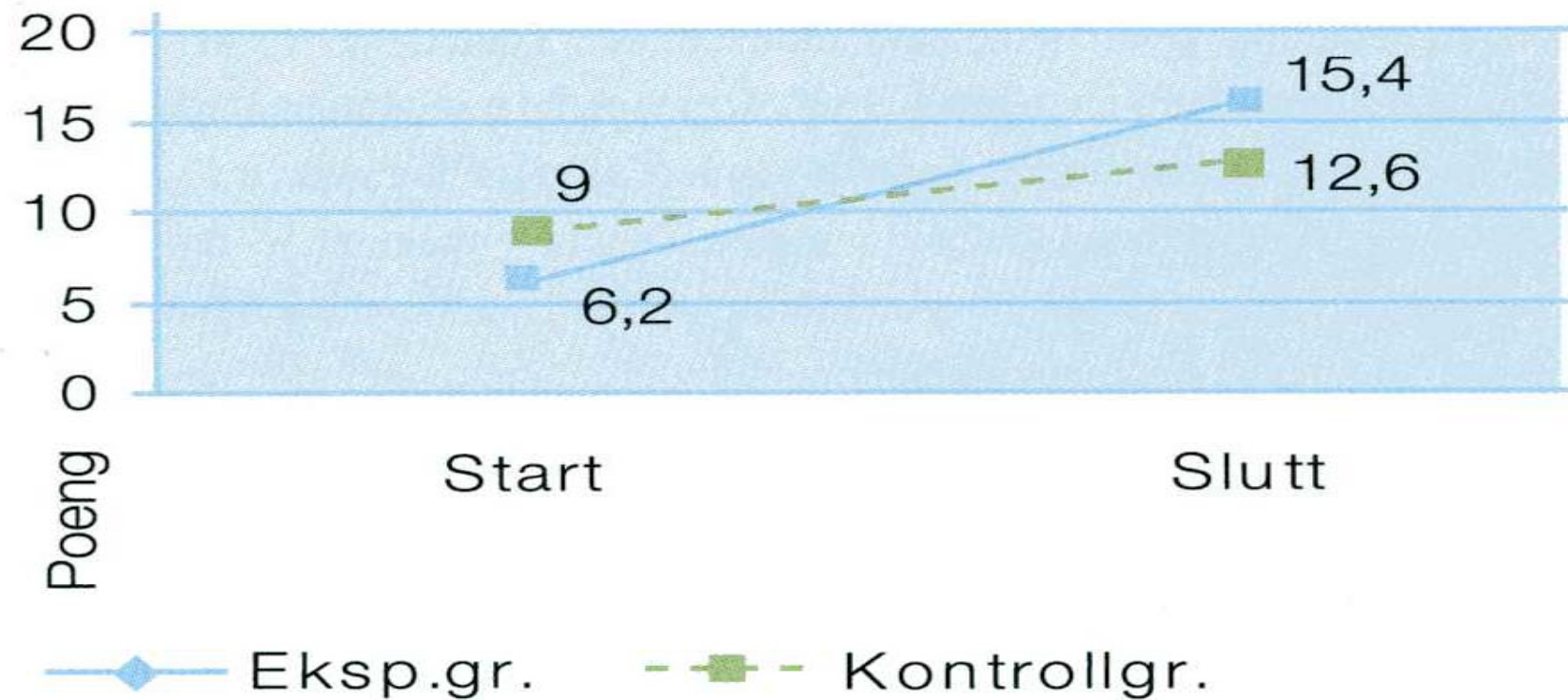
Meningsfylte nonsensord (STAS)

og ty va ma ki me nø lu æi
sæi gål hom jir rin måve teve
jore mavn påre mæi tili sli sgo
vramm vemm åver ørt sæve
fritse lanne hållt hjep kåsj adre

+	-
2	
3	
3	

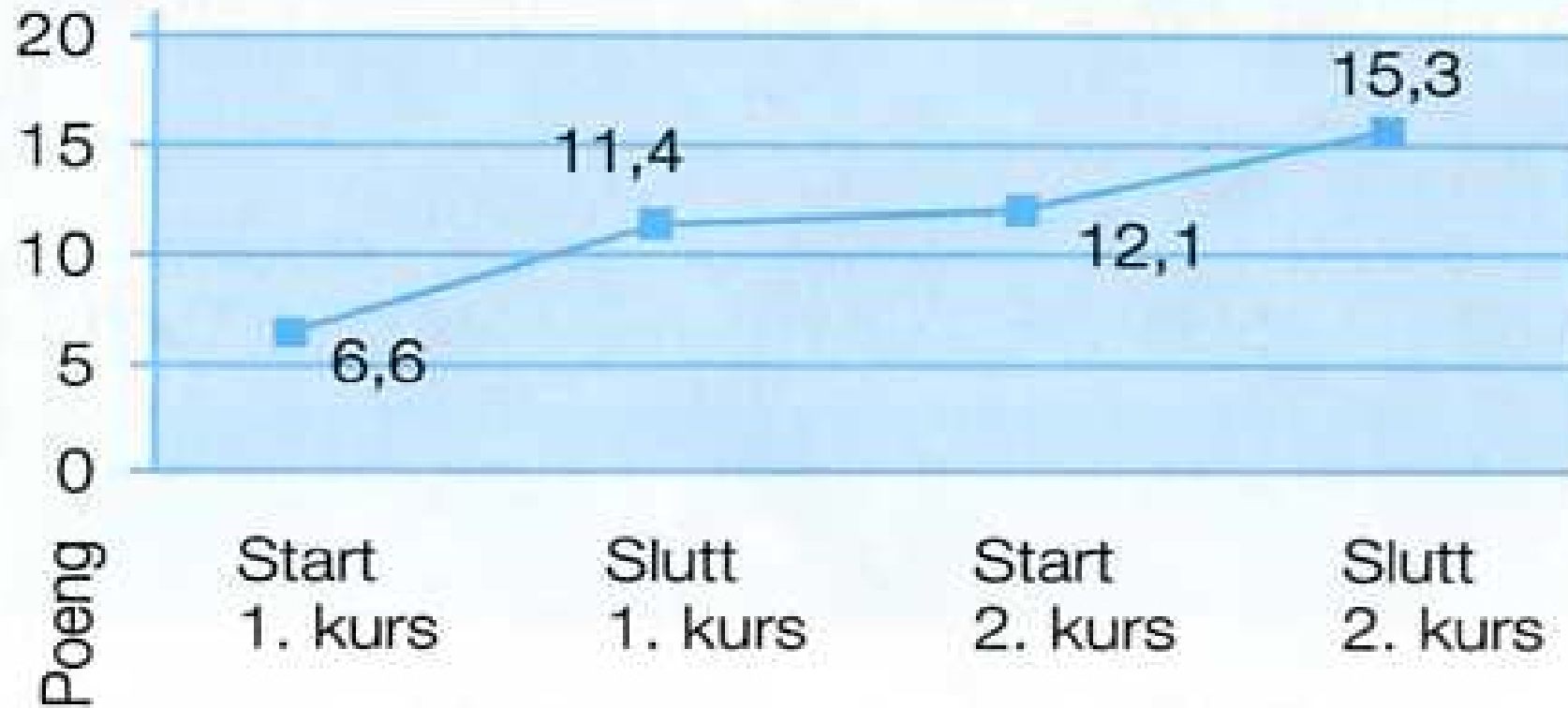
Diktat

Diktat

Eksp. fremgang i 10 og 5 ukers periode og i mellomperioden

Nonord

Eksp. fremgang i 10 og 5 ukers periode og i mellomperioden

Forskjell i fremgang gutter - jenter

Tabell 5.
Forskjell i fremgang for gutter i eksperiment- og kontrollgruppe

	Gutter eksp. gruppe			Gutter Kontrollgruppe			t	p
	M	SD	N	M	SD	N		
Leksikalitet	22.59	10.98	22	10.7	9.91	20	3.67	.001
Nonord	10.68	9.24	22	4.25	5.86	20	2.66	.011
Diktat	10.18	4.65	22	3.60	3.38	20	5.21	.000

Tabell 6.
Forskjell i fremgang for jenter i eksperiment- og kontrollgruppe

	Jenter eksp. gruppe			Jenter Kontrollgruppe			t	p
	M	SD	N	M	SD	N		
Leksikalitet	17,27	9,99	15	12,93	5,55	15	1,47	N.S.
Nonord	10.40	7.76	15	2.93	4.76	15	3.18	.004
Diktat	7.33	4.37	22	2.87	5.10	15	2.17	.016

Årsager til effekt / Spørgsmål

- Benytter et program som er sammensat af flere indbyrdes sammenhængende komponenter? (comprehensive)
- Lærerkvalifikationer? (fået kursus)
- Evaluerende undervisning? (i metodikken)
- Dialog og logskrivning? (reflektion)
- Teori om meta-sproglig udvikling bag daglig praksis (niveau, met. sekvens og udv.bestemte tiltag)

Skolen som læringsarena for den svage del af elevgruppen?

- Efter 2 ½ år er der ingen signifikant forskel mellem forsøgs- og kontrolgruppe mere!
- Hvad mangler vi at tage hensyn til???